

Μελίνα Μερκούρη: Ηθοποιός, πολιτικός και υπέρμαχος του πολιτισμού (1920-1994)

Η Ελληνίδα ηθοποιός και πολιτικός Μελίνα Μερκούρη ήταν η «γυναίκα-φλόγα» που διαπνεόταν από πάθος σε ό,τι κι αν έκανε· από τις εμφανίσεις της στο θέατρο και στη μεγάλη οθόνη στο πρώτο στάδιο της ζωής της, μέχρι τον αγώνα της κατά της φασιστικής χούντας που κατέλαβε την εξουσία στην Ελλάδα το 1967 και την εκστρατεία της, ως πολιτικού, για την προστασία και την προαγωγή του πολιτισμού.

Η Μερκούρη ήταν πρωταγωνίστρια του θεάτρου στην Ελλάδα πριν γίνει διεθνής σταρ του κινηματογράφου με τη βραβευμένη ερμηνεία της στην ταινία «Ποτέ την Κυριακή». Πολιτικοποιήθηκε μετά το πραξικόπημα του 1967 στην Ελλάδα και πέρασε τα επόμενα χρόνια με εκστρατείες σε ολόκληρο τον κόσμο για την απομάκρυνση της χούντας των συνταγματαρχών. Μετά την αποκατάσταση της δημοκρατίας το 1974, η Μερκούρη επέστρεψε στην πατρίδα της και ξεκίνησε την πολιτική της σταδιοδρομία. Έγινε η υπουργός Πολιτισμού με τη μεγαλύτερη θητεία στην Ελλάδα. Ως υπέρμαχος του ελληνικού και ευρωπαϊκού πολιτισμού είχε επιτύχει πολλά, ιδίως τη δημιουργία της πρωτοβουλίας «Πολιτιστική Πρωτεύουσα της Ευρώπης».

Η Μαρία-Αμαλία «Μελίνα» Μερκούρη, παιδί εξέχουσας αθηναϊκής οικογένειας, γεννήθηκε στις 18 Οκτωβρίου 1920 και κατά τα φαινόμενα προοριζόταν για σταδιοδρομία στην πολιτική όπως ο πατέρας της, ο υπουργός της Ενιαίας Δημοκρατικής Αριστεράς Σταμάτης Μερκούρης, και ο παππούς της Σπύρος Μερκούρης, που είχε διατελέσει δήμαρχος Αθηναίων. Αυτό συνέβη πράγματι, αν και πέρασαν τέσσερις δεκαετίες πριν ασχοληθεί ενεργά με την πολιτική, διαδραματίζοντας ηγετικό ρόλο στον αγώνα κατά της χούντας των συνταγματαρχών που κατέλαβε την εξουσία στην Ελλάδα με το στρατιωτικό πραξικόπημα του 1967.

Πριν κατέβει στον στίβο της πολιτικής, η Μελίνα ήταν από τις διασημότερες ηθοποιούς της Ελλάδας. Ένα χρόνο μετά την αποφοίτησή της από τη δραματική σχολή το 1944, έπαιξε τον ρόλο της Ηλέκτρας στην παράσταση του ελληνικού Εθνικού Θεάτρου *Το πένθος ταιριάζει στην Ηλέκτρα* του Ευγένιου Ο'Νηλ. Ο ρόλος που την ανέδειξε ήταν της Μπλανς Ντυμπούα στην παράσταση *Λεωφορείο ο Πόθος* του Τένεσι Ουίλιαμς, που ανέβηκε το 1949. Λίγο αργότερα η Μερκούρη έφυγε για το Παρίσι, όπου εγκαταστάθηκε και συνέχισε

την καριέρα της μέχρι την επιστροφή της στην Ελλάδα το 1955. Κατά τη διάρκεια μιας περιόδου της σταδιοδρομίας της όπου ερμήνευσε ρόλους κλασικού δραματολογίου, σε παραστάσεις όπως ο *Μάκβεθ* του Σέξπιρ και ο «Κορυδαλλός» του Ανούιγ, προσχώρησε στον θεατρικό συνδικαλισμό και έτσι ξεκίνησε το πολιτικό της ταξίδι.

Η σταδιοδρομία της Μερκούρη στον κινηματογράφο ξεκίνησε στα τέλη της δεκαετίας του 1950 και η διεθνής αναγνώριση ήρθε με τον ρόλο της Ίλιας στην ταινία *Ποτέ την Κυριακή* που προτάθηκε για Όσκαρ, ρόλος για τον οποίο κέρδισε το βραβείο γυναικείας ερμηνείας στις Κάννες το 1960. Με τον ίδιο ρόλο πρωταγωνίστησε στη θεατρική παράσταση του 1967 στο Μπρόντγουεϊ. Την εποχή της παράστασης αυτής στη Νέα Υόρκη, στις 21 Απριλίου, μια ομάδα δεξιών αξιωματικών του στρατού, με επικεφαλής τον ταξίαρχο Στυλιανό Παττακό και τους συνταγματάρχες Γεώργιο Παπαδόπουλο και Νικόλαο Μακαρέζο, έκαναν πραξικόπημα και επέβαλαν δικτατορία στην Ελλάδα. Η Μερκούρη σύντομα αναδείχθηκε σε μία από τις πιο εξέχουσες μορφές της αντιδικτατορικής δράσης των Ελλήνων του εξωτερικού για την ανατροπή της χούντας, με

αποτέλεσμα να της αφαιρεθεί η ελληνική ιθαγένεια από τον Παττακό. Εκείνη απάντησε με το ιστορικό πλέον «*Γεννήθηκα Ελληνίδα και θα πεθάνω Ελληνίδα. Ο Παττακός γεννήθηκε φασίστας και θα πεθάνει φασίστας*».

Κατά την επταετή διάρκεια της χούντας, η Μελίνα ταξίδευε συνεχώς για τον αντιδικτατορικό αγώνα, οργανώνοντας εκστρατείες ευαισθητοποίησης σχετικά με την κατάσταση στην Ελλάδα και την ανάγκη απομόνωσης και απομάκρυνσης των συνταγματαρχών. Η ανοιχτή αυτή αντίθεση είχε ως αποτέλεσμα μια απόπειρα δολοφονίας της στη Γένοβα της Ιταλίας, όμως η Μερκούρη δεν το έβαλε κάτω και συνέχισε να αγωνίζεται κατά της χούντας μέχρι την πτώση της το 1974.

Μετά την αποκατάσταση της δημοκρατίας η Μερκούρη επέστρεψε στην Ελλάδα, όπου υπήρξε ιδρυτικό μέλος του Πανελληνίου Σοσιαλιστικού Κινήματος (ΠΑΣΟΚ) και συμμετείχε ενεργά στο γυναικείο κίνημα της χώρας. Έγινε μέλος της Κεντρικής Επιτροπής του ΠΑΣΟΚ και εξελέγη βουλευτής το 1977 με τον μεγαλύτερο αριθμό ψήφων σε ολόκληρη την Ελλάδα. Μετά τη νίκη αυτή, αφιέρωσε όλη την ενέργειά της στην πολιτική και στον πολιτισμό.

Όταν το κόμμα της κέρδισε τις εκλογές του 1981, η Μερκούρη ορίστηκε υπουργός Πολιτισμού, θέση που κατείχε για 8 χρόνια, στη διάρκεια των οποίων έφερε τον πολιτισμό στο προσκήνιο της ελληνικής πολιτικής. Τα επιτεύγματά της ως υπουργού Πολιτισμού άλλαξαν τη χώρα της: από την ενοποίηση των αρχαιολογικών χώρων της Αθήνας σε περιοχή χωρίς αυτοκίνητα, μέχρι τη θέσπιση δωρεάν εισόδου των Ελλήνων πολιτών στα μουσεία και στους αρχαιολογικούς χώρους στο πλαίσιο μιας προσπάθειας για την ευρύτερη παιδεία. Ξεκίνησε την εκστρατεία για την επιστροφή των μαρμάρων του Παρθενώνα που βρίσκονται στο Βρετανικό Μουσείο και, όπως ήταν αναμενόμενο, υποστήριξε ενεργά το ελληνικό θέατρο και τον κινηματογράφο.

Ένα από τα μεγαλύτερα επιτεύγματά της ήταν η δημιουργία του θεσμού των πολιτιστικών πρωτευουσών της Ευρώπης, με πρώτη πολιτιστική πρωτεύουσα την Αθήνα το 1985. Είχε προηγηθεί η συνάντηση που διοργάνωσε με τους υπουργούς Πολιτισμού των δέκα κρατών μελών της ΕΕ κατά την πρώτη ελληνική Προεδρία του Συμβουλίου το 1983. Επισημαίνοντας ότι στη Συνθήκη της Ρώμης, με την οποία ιδρύθηκε η Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα (πρόδρομος της ΕΕ) δεν γίνεται αναφορά στον πολιτισμό, η Μερκούρη ενθάρρυνε τους άλλους υπουργούς να στηρίξουν τις προσπάθειές της για αύξηση της πολιτιστικής ευαισθητοποίησης σε ολόκληρη την Ευρώπη. Ήταν η πρώτη από τις μετέπειτα τακτικές συναντήσεις των υπουργών Πολιτισμού της Ευρώπης, οι οποίες συνεχίζονται και σήμερα.

Η συμμετοχή και η επιρροή της Μερκούρη στην Ευρώπη εντάθηκε το 1988 κατά τη διάρκεια της δεύτερης ελληνικής Προεδρίας του Συμβουλίου, όταν ξεκίνησε μια εκστρατεία για διάλογο και συνεργασία με τις χώρες της Ανατολικής Ευρώπης σε μια περίοδο έντονων ανατροπών. Μετά τη λήξη του ψυχρού πολέμου και την καταστροφή του σιδηρού παραπετάσματος, η Μερκούρη υπήρξε από τους πρωτεργάτες της πρωτοβουλίας του Ευρωπαϊκού Πολιτιστικού Μήνα που ξεκίνησε το 1990 και επικεντρώθηκε ιδίως στις χώρες της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης.

Η Μερκούρη συνέχισε τις εμφανίσεις της στο θέατρο στις αρχές της δεκαετίας του 1990, παραμένοντας ταυτόχρονα βουλευτής. Μετά την επιστροφή του ΠΑΣΟΚ στην εξουσία το 1993, η Μερκούρη επανήλθε στο Υπουργείο Πολιτισμού, όπου επικεντρώθηκε στη δημιουργία δεσμών μεταξύ του πολιτισμού και της εκπαίδευσης σε όλα τα επίπεδα.

Η Μελίνα Μερκούρη απεβίωσε στις 6 Μαρτίου 1994. Άφησε πίσω της τον σύζυγό της, τον σκηνοθέτη Ζυλ Ντασέν, με τον οποίο συνεργάστηκε σε όλη τη διάρκεια της καριέρας της στην υποκριτική.